

Електронне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ
ПРАВО”

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”

для студентів VI факультету

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 10 від 05.06.2012 р.)*

Програма навчальної дисципліни “Міжнародне гуманітарне право” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”, спеціальність 8.03040101 “Правознавство”) для студентів VI факультету / уклад.: О. В. Сенаторова, О. В. Тарасов. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2014. – 11 с.

У к л а д а ч і: О. В. Сенаторова,
О. В. Тарасов

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 2 від 18.02.2014 р.)*

1. ВСТУП

Мета викладання навчальної дисципліни “Міжнародне гуманітарне право” – дати студентам комплексне уявлення про становлення, розвиток і функціонування міжнародного гуманітарного права, ознайомити їх з основними положеннями міжнародно-правових договорів, звичаїв та рішень міжнародних судових установ у цій сфері регулювання, засадами міжнародної кримінальної відповідальності, основами імплементації норм міжнародного гуманітарного права, а також з сучасними тенденціями в цій галузі.

Предметом даної дисципліни є система міжнародно-правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів і встановлюють права і обов’язки суб’єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення військової боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм.

Міжнародне гуманітарне право займає важливе місце в процесі навчання і професійної підготовки спеціалістів для роботи у військовій сфері й пов’язане з різними навчальними дисциплінами, а саме: “Міжнародне право”, “Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю”.

У результаті вивчення міжнародного гуманітарного права студенти повинні:

– **з н а т и** положення найважливіших правових документів у сфері правового регулювання збройних конфліктів, положення норм міжнародного кримінального права, що стосуються відповідальності за вчинення воєнних злочинів;

– **у м і т и** логічно і грамотно висловлювати і обґрунтовувати свою точку зору з проблем міжнародного гуманітарного права, давати правову кваліфікацію збройним конфліктам, визначати порушення норм міжнародного гуманітарного права в тій чи іншій конкретній практичній ситуації, вільно оперувати юридичними поняттями і категоріями.

2. З М І С Т

I. Міжнародне гуманітарне право як галузь міжнародного права: поняття, предмет, джерела, принципи

Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права. Період формування. Період розвитку між Гаазькими мирними конференціями 1899-1907 рр. та Женевськими конференціями 1949-1977 рр. Період реформування: кардинальні зміни на сучасному етапі.

Поняття та предмет регулювання міжнародного гуманітарного права як галузі міжнародного права. *Jus ad bellum* та *jus in bello*.

Сфера застосування щодо збройних конфліктів. Відмінність термінів “війна” та “збройний конфлікт”. Поняття та види збройних конфліктів.

Міжнародний збройний конфлікт, його правове регулювання, сторони.

Збройний конфлікт не міжнародного характеру. Види збройних конфліктів не міжнародного характеру, проблеми кваліфікації.

Міжнародне гуманітарне право і споріднені галузі: право прав людини і міжнародне кримінальне право.

Джерела міжнародного гуманітарного права. Договори. Звичасве право. Рішення Міжнародного Суду ООН та міжнародних кримінальних судів. Доктрина Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ).

Основоположні принципи міжнародного гуманітарного права. Застереження Мартенса.

II. Міжнародно-правова регламентація ведення збройної боротьби

Учасники збройних конфліктів. Правовий статус комбатантів, категорії комбатантів. Особливий статус розвідників, добровольців, парламентарів, іноземних військових радників і спеціалістів.

Правовий статус осіб, що не беруть участь у збройних діях, але входять до складу збройних сил (некомбатанти).

Незаконні учасники збройних дій (шпигуни, найманці та ін.).

Жертви війни: правовий статус, види.

Військові та цивільні об'єкти. Система захисту культурних цінностей у міжнародному гуманітарному праві.

Заборонені методи ведення збройної боротьби (тактика).

Заборонені засоби ведення військових дій (зброя).

III. Міжнародно-правовий захист жертв війни

Система захисту жертв війни у міжнародному гуманітарному праві (загальний захист, спеціальний захист, мінімальний захист).

Захист поранених, хворих та осіб, що зазнали аварії на морі.

Захист медичного і духовного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів.

Правовий статус військовополоненого. Міжнародно-правове регулювання захисту військовополонених.

Захист цивільного населення в період збройних конфліктів.

IV. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права перед міжнародними і національними судами

Індивідуальна кримінальна відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права: історія, сучасне розуміння, принципи.

Категорії порушень міжнародного гуманітарного права.

Воєнні злочини: закріплення у нормах міжнародного права і класифікація.

Загальні обов'язки командування щодо підготовки воєнних операцій. Відповідальність командирів та інших началь-

ників за вчинення міжнародних злочинів.

Органи міжнародної кримінальної юстиції, що притягають до відповідальності за вчинення воєнних злочинів: судоустрій, юрисдикція, процедура провадження.

Відповідальність за воєнні злочини за національним правом.

V. Міжнародний Рух Червоного Хреста. Захист емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця і Червоного Кристала

Міжнародний Рух Червоного Хреста, його складові.

Виникнення і розвиток Міжнародного Комітету Червоного Хреста, його сучасний правовий статус.

Діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста під час збройних конфліктів та у мирний час.

Національні товариства Червоного Хреста, сфера їх діяльності.

Виникнення, роль і значення емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала. Правова основа їх використання.

Захисна та розпізнавальна функції емблем.

VI. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право і ООН

Міжнародний та внутрішньодержавні механізми імплементации норм міжнародного гуманітарного права.

Роль ООН у імплементации норм міжнародного гуманітарного права.

Операції з підтримки миру та операції примусу до миру і реалізація в них норм міжнародного гуманітарного права.

3. СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ, ОСНОВНОЇ, ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА САЙТІВ

Перша Женевська конвенція про покращення долі поранених і хворих в діючих арміях 1949 р.

Друга Женевська конвенція про покращення долі поранених, хворих і осіб, що зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі 1949 р.

Третя Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р.

Четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р.

Додатковий протокол I щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 р.

Додатковий протокол II щодо захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру 1977 р.

Додатковий протокол III щодо прийняття додаткової емблеми 2005 р.

IV Гаазька конвенція про закони і звичаї суходільної війни IV Гаазької конвенції 1907 р.

Гаазька конвенція щодо захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р.

Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людяності 1968 р.

Конвенція про вербування, використання і навчання найманців 1989 р.

Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.

Угода про першочергові заходи по захисту жертв збройних конфліктів 1993 р.

Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і бактеріологічних засобів 1925 р.

Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення 1972.

Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію 1980 р.

Протокол про заборону застосування зброї, що породжує осколки, невидимі рентгенівським промінням (Протокол I).

Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (Протокол II).

Протокол про заборону чи обмеження застосування запальної зброї (Протокол III).

Додатковий протокол до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію (Протокол IV).

Протокол про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни (Протокол V).

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення 1993 р.

Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 р.

Конвенція по касетних боеприпасах 2008 р.

Статут Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця від 1 жовт. 1986 р.

xxx

Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов / Э Давид. – М.: МККК, 2011. – 1144 с.

Хенкертс Ж-М. Обычное международное гуманитарное право / Ж.-М. Хенкертс, Л. Досвальд-Бек. – МККК, 2006. – Т.1. Нормы. – 818 с.

Калугин В. Ю. Курс международного гуманитарного права / В. Ю. Калугин. – Минск: Тесей, 2006. – 496 с.

Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права: науч. изд. / Ж. Пикте. – М.: МККК, 2001. – 112 с.

xxx

Международное право ведения военных действий: сб. Гаагских конвенций и иных международных документов. – М.: МККК, 2001. – 336 с.

Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и дополнительные протоколы к ним. – М.: МККК, 2003. – 344 с.

xxx

Международное гуманитарное право. Указатель. – М.: МККК, 2000. – 352 с.

Буше-Сольнье Ф. Практический словарь гуманитарного права / Ф. Буше-Сольнье. – М.: МИК, 2004. – 552 с.

Военные преступления. Это надо знать всем: справ. – М.: Текст, 2001. – 487 с.; Женев. конвенции от 12 авг. 1949 г. и дополн. протоколы к ним. – М.: МККК, 2003. – 487 с.

Кальсховен Ф. Ограничения методов и средств ведения войны: науч. изд. / Ф. Кальсховен. – М.: МККК, 1999. – 232 с.

Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве: Сб. ст. и док.: науч. изд. – М.: МККК, 1999. – 374 с.

Комментарий к Дополнительному протоколу II, касающемуся защиты жертв вооруженных конфликтов не международного характера. – 2-е изд. – М.: МККК, 2000. – 303 с.

Аби-Сааб Р. Гуманитарное право и внутренние конфликты: истоки и эволюция международной регламентации: науч. изд. / Р. Аби-Сааб. – М.: МККК, 2000. – 264 с.

Харрофф-Тавель М. Деятельность МККК в обстановке насилия внутри страны / М. Харрофф-Тавель. – М.: МККК, 1995. – 38 с.

Имплементация международного гуманитарного права. – М.: МККК, 1998. – 368 с.

Международный журнал Красного креста 2004: защита культурных ценностей в случае вооруженных конфликтов. – М.: МККК, 2003. – 176 с.

Найер А. Военные преступления. Геноцид. Террор. Борьба за правосудие / А. Найер. – М.: Юристъ, 2000. – 368 с.

Правовая защита эмблем Красного Креста и Красного Полумесяца. – М.: МККК, 1995. – 112 с.

xxx

Війна і МГП (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/index.jsp>)

Женевські конвенції: основа МГП (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>)

Звичаєве МГП (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/treaties-customary-law/customary-law/index.jsp>)

Ведення воєнних дій (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/conduct-hostilities/index.jsp>)

Заборонені види зброї (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/weapons/index.jsp>)

Жертви збройних конфліктів (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/protected-persons/index.jsp>)

Міжнародне кримінальне судочинство і МГП (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/international-criminal-jurisdiction/index.jsp>)

Імплементация МГП (<http://www.icrc.org/rus/war-and-law/international-criminal-jurisdiction/index.jsp>)

xxx

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (www.icrc.org)

Упсальська програма даних про конфлікти (UppsalaConflictDataProgram) (www.ucdp.uu.se)

Сайт проекту “Воєнні злочини” (Crimes of War) (www.crimesofwar.org)

Міжнародний кримінальний суд (www.icc-cpi.int)

Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (www.icty.org)

Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (www.icttr.org)

Навчальне видання

Електронне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ
ПРАВО”

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”

для студентів VI факультету

У к л а д а ч і: СЕНАТОРОВА Оксана Василівна,
ТАРАСОВ Олег Володимирович

Відповідальний за випуск *М. В. Буроменський*